

Проскуріна М.О.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецтв,
Київський університет культури

ДО ПИТАННЯ ВИМІРЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ІНДУСТРИЙ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Проскуріна М.О. До питання вимірювання економічного значення культурних індустрій в національній економіці України. У статті висвітлено базові положення обчислення економічного внеску культурних індустрій в національне господарство країни. Виокремлено основні групи показників, такі як внесок діяльності в сфері культури до валового внутрішнього продукту (ВВП), культурна зайнятість, витрати домогосподарств на культуру. Визначено основні їх складові. Проаналізовано проблеми, які виникають в процесі підрахунку. Намічено способи їх вирішення.

Ключові слова: культурні індустрії, частка культурних індустрій у ВВП, зайнятість, витрати домогосподарств на культуру, КВЕД.

Проскуріна М.О. К вопросу об измерении экономического значения культурных индустрий в национальной экономике Украины. В статье освещены основные положения вычисления экономического вклада культурных индустрий в национальное хозяйство страны. Выделены основные группы показателей, такие как вклад деятельности в сфере культуры к валовому внутреннему продукту (ВВП), культурная занятость, расходы домохозяйств на культуру. Определены основные их составляющие. Проанализированы проблемы, возникающие в процессе подсчета. Намечены способы их решения.

Ключевые слова: культурные индустрии, доля культурных индустрий в ВВП, занятость, затраты домохозяйств на культуру, КВЭД.

Proskurina M.O. About the question of measuring the economic value of cultural industries in the national economy of Ukraine. The article highlights the main provisions for calculating of the economic contribution of cultural industries to the national economy of the country. The main groups of indicators are identified: the contribution of cultural activities GDP, cultural employment, household expenditure on culture. Their main components are determined. The problems arising in the counting process are analyzed. The ways of their solution are outlined.

Key words: cultural industries, share of cultural industries in GDP, employment, household expenditure on culture, ISIC.

Постановка проблеми. Стратегічною метою дослідження є підготовка підґрунтя для офіційного визнання сектору культурних та креативних індустрій, конкретизації його ролі в промисловому розвитку України. Чи не найважливішою передумовою цього має стати удосконалення системи державної статистики, на основі якої мають здійснюватися економіко-математичне моделювання та прогнозування розвитку креативного сектору. Саме відображення в системі національних рахунків та інших економіко-статистичних показниках дає можливість обґрунтувати економічне значення культурного сектору та вивести його з категорії державних та дотаційних. Економіко-математичне обґрунтування економічної діяльності в сфері культури має бути покладено в основу державної економічної політики в цьому секторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання економічного обчислення результатів економічної діяльності у сфері культури зверталися такі вітчизняні дослідники, як, зокрема, В. Бабенко, А. Грушина, О. Безгін. Проте питання проблем з обчисленням економічних показників культурного сектору в Україні не піднімалось.

Висвітленню проблем вимірювання економічного значення культури та культурних індустрій як сектору

господарювання поки що не було приділено достатньо уваги.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз базових елементів розрахунку та прогнозування економічної ролі культури та культурних індустрій як сектору господарювання.

Виклад основного матеріалу. Культурні індустрії як сфера економічної діяльності мають отримати своє визнання як промисловий сектор підприємницької діяльності. Незважаючи на те, що культурні індустрії діють в межах сфери культури, вони однозначно мають свою специфіку, тому повне ототожнення їх може нанести значну шкоду цій сфері. Безсумнівно, має бути прийнятий новий підхід до культури загалом як до сфери господарювання.

Традиційно економічне значення культури аналізується через три основні показники:

- внесок культурних заходів до валового внутрішнього продукту (ВВП);
- культурна зайнятість;
- витрати домогосподарств на культуру [4; 7].

Для конкретизації економічного значення культурного сектору з перспективою економіко-математичного моделювання пропонуємо трохи розширити перелік потенційних індикаторів та доповнити їх такими:

- експорт та імпорт товарів та послуг культурних індустрій;
- економічні результати підприємств сфери культурних індустрій;
- кількість приватних підприємств сфери культурних індустрій;
- прямі та капітальні інвестиції в сферу культурних індустрій.

Запропонована нами група економічних показників має підтвердити висновки щодо економічного потенціалу досліджуваного сектору та його інвестиційну привабливість.

Таким чином, отримаємо такі дані (табл. 1).

Окрім того, можемо додатково проаналізувати та зіставити кількість приватних та державних підприємств сфери культурних та креативних індустрій (табл. 2).

Далі розглянемо особливості розрахунків зазначених показників та можливості їх використання під час побудови прогностичної моделі.

Внесок культурних індустрій у ВВП країни, або частка внеску приватних та державних культурних закладів до загальної доданої вартості, має оцінювати вагу сектору культури в структурі національного господарства. Він має охоплювати результати діяльності таких категорій:

- ті, хто здійснює творчу діяльність та виробляє символічні товари;
- ті, хто відповідає за обладнання та допоміжні матеріали, які служать створенню, виробництву та розподілу культурних заходів, товарів та послуг.

Цей показник має бути побудований з використанням виробничого підходу. Для класифікації господарської діяльності в Україні використовується Національна класифікація видів господарської (економічної) діяльності (Державна класифікація 009: 2010) КВЕД-2010 [2]. Ця Класифікація базується на Номенклатурі видів діяльності Європейського Співтовариства (NACE Rev. 2), яка впроваджується Регламентом (ЄС) № 1893/2006 Європейського Парламенту та Ради від 20 грудня 2006 р. Також КВЕД-2010 узгоджується з Міжнародним стандартом Промислової класифікації економічної діяльності (ISIC Rev.4).

Національні рахунки, на основі яких ми можемо визначити необхідні нам показники, складені згідно зі стандартом СНД 2008 р. В цій системі валовий внутрішній продукт (ВВП) та валова додана вартість (ВДВ), розраховуються відповідно до Інструкції з методології UNESCO CDIS [8; 9]. При цьому Державна служба статистики України (ДССУ) розраховує валову додану вартість на даних з двозначним рівнем та лише за групами економічної діяльності. Одночасно ДССУ розраховує на додану вартість даних на 4 цифри відповідно до Постанови (ЄС) № 295/2008 Європейського Парламенту та Ради Європи від 11 березня 2008 р. щодо структурної статистики підприємства згідно з положеннями Комісії (ЄС) № 250/2009 та 251/2009 від 11 березня 2009 року. Таким чином, через різницю в методології неможливо побудувати надійний показник.

Використовуючи дані, подані ДССУ в СНР із двозначним рівнем та лише за групами економічної діяльності, ми зіткнулися з такою проблемою, що діяль-

Таблиця 1

Показники економічних результатів підприємств сектору культурних та креативних індустрій

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
ВДВ у сфері культурних та креативних індустрій	67 792	107 862	97 503	114 595	112 202	140 742	...
Витрати домогосподарств на відпочинок та культуру, відсоток до підсумку	4,2	3,9	4,1	4,1	4,3	3,7	3,8
Фінансовий результат діяльності підприємств до оподаткування сектору культурних індустрій, тис. грн.	19 709,9	19 462,7	2 567,6	-118 530	-175 563	-34 651,8	61 777,4
Зайняте населення у сфері культурних індустрій, тис. осіб			1 027,6	1 020	962	903,7	904,9
Прямі інвестиції в сектор культурних і креативних індустрій, тис. грн.	3 728,4	4 182,1	5 723,7	6 596,6	7 774,3	5 780,3	5 647,2
Капітальні інвестиції в сектор культурних і креативних індустрій, тис. грн.	14 701,1	22 105,2	21 696	15 642,8	11 391,5	27 831,9	22 763,7
Експорт послуг культурних і креативних індустрій, тис. дол. США	741 556,9	942 203,3	1 230 265,7	1 610 553,9	1 804 354,6	1 652 355,8	1 684 298,5
Експорт послуг, тис. дол. США	11 936 316,7	14 180 342,0	14 096 178,1	14 233 226,1	11 520 850,7	9 736 654,2	9 867 999,7
Імпорт послуг культурних і креативних індустрій, тис. дол. США	930 688,4	1 033 056,7	1 097 051,0	1 570 295,7	972 652,4	858 215,1	75 073,9
Імпорт послуг, тис. дол. США	5 421 645,1	6 214 212,1	6 650 075,8	7 523 029,1	6 373 128,1	5 523 022,4	5 326 512,7

Джерело: [1]

Динаміка кількості приватних і державних підприємств у сфері культури України

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість підприємств сектору культурних і креативних індустрій, одиниць	47 455	49 548	46 448	51 172	45 293	45 486	38 490
Кількість державних підприємств культури і мистецтва, одиниць	41 069	40 785	40 212	40 026	35 729	36 350	34 864

Джерело: [1]

ність, яка має бути віднесена до сектору культурних та креативних індустрій, зосереджена в таких групах:

- інформація та телекомунікації;
- професійна, наукова та технічна діяльність;
- мистецтво, спорт, розваги та відпочинок.

Проте більш чітко визначити необхідні значення неможливо. Таким чином, рівень достовірності даних знижується.

Показник, який ми отримали, є допустимим для оцінки того, як сектор культурних та креативних індустрій, представлений в структурі національного господарства країни, сприяє диверсифікації економіки та може генерувати дохід.

Зазначені показники базуються на даних формальної економіки. Проте слід зазначити, що в секторі культури і креативності значна кількість трансакцій відбувається в неформальній економіці, генеруючи економічну цінність. Значна концентрація культурних операцій в неформальному чи немонетарному секторі означає, що в поточній статистиці буде недооціненим економічний вплив досліджуваного сектору. Очевидним є той факт, що статистичні дані не є систематичними та вичерпними щодо культурного впливу на загальний соціальне розвиток.

Досліджуючи зайнятість у сфері культури, маємо враховувати, що існують два види культурної зайнятості:

- особи, які мають посади культурно-креативного сектору, зокрема ті, хто працює в установах як культури, так і інших сфер;
- особи, які працюють у закладах, які займаються культурними заходами, зокрема особи, які працюють в культурних та некультурних закладах.

В обох варіантах ми можемо визначити здатність культури створювати робочі місця, отримувати прибуток та забезпечувати добробут працівникам.

Ідеальним підходом буде отримання даних для обох типів зайнятості. Через проблеми складності та недоступності даних та згідно з підходом, рекомендованим Інструкцією з методології ЮНЕСКО CDIS, зазвичай вимірюються лише культурні заняття [4; 6; 7; 9]. Проте ми виходимо за межі зайнятості в сфері культури, охоплюючи сектори культурних та креативних індустрій, як було зазначено раніше.

В Україні для класифікації професій використовується Національний класифікатор професій (Державна класифікація 003: 2010) КП-2010 [3]. Його узгоджено з Міжнародною стандартною класифікацією професій (ISCO-88). Зазвичай враховуються групи працівників, які відповідають таким характеристикам:

1) протягом референтного тижня було зароблено щонайменше одну годину для отримання готівкової або натуральної виплати; вони працювали індивідуально (самозайняті), працювали на інших осіб або працювали на власному підприємстві; працювали безкоштовно на

підприємствах чи власних підприємствах, які належать будь-якому члену сім'ї, або були зайняті в приватному сільськогосподарському виробництві для продажу продукції, виробленої внаслідок цієї діяльності;

2) особи, які тимчасово відсутні на роботі, тобто були офіційно прив'язані до робочого місця, мали власне підприємство, проте не працювали протягом контрольного періоду з причин, які не підлягають контролю.

Слід зазначити, що представлені дані охоплюють лише основну зайнятість. Додаткова зайнятість, яка часто має велике значення для культурної діяльності, не підлягає обрахуванню. Отже, представлені дані значно недооцінюють кількість людей, які працюють у креативному секторі.

Показник витрат домогосподарств на культуру також заслуговує уваги. Завдяки цьому показнику можна визначити розмір та потенціал національного ринку культурних товарів та послуг. Як показник споживання ці дані включають як вітчизняні, так і імпортовані товари. Крім того, не враховано неринкові товари та витрати на культурні продукти, які не фінансуються безпосередньо домашніми господарствами, а забезпечуються державними підприємствами чи урядом. ДССУ використовує Національну класифікацію індивідуального споживання за призначенням (КІКП), яка повністю узгоджується з класифікацією ЄС щодо індивідуального споживання за призначенням (COICOP-HBS, 2003) та Класифікацією індивідуального споживання відповідно до цілей ООН (COICOP, 1999 р.).

Переходячи до наступної запропонованої нами групи факторів, доцільно розпочати з аналізу коливань валютного курсу гривні за останні 10 років (рис. 1).

З наведеного графіка ми можемо побачити, що розвиток національного господарства України можна умовно розділити на три етапи:

- 1) 2005–2008 рр. (за курсом 5 грн. за дол. США);
- 2) 2008–2013 рр. (за курсом 8 грн. за дол. США);
- 3) 2014 р. – сьогодення (зростання курсу до 25 грн. за дол. США);

Таким чином, для визначення реальної прибутковості досліджуваного сектору, його інвестиційної привабливості ми маємо дані, зазначені в табл. 1, перерахувати в доларовому еквіваленті. Обумовлено це також і тим, що сфера культурних та креативних індустрій, зокрема ІТ-сектор, музична індустрія, індустрія комп'ютерних ігор, індустрія кіно та телебачення, розрахунки під час придбання обладнання, товарів та послуг, проводиться здебільшого в доларовому еквіваленті. Зумовлено це такими факторами:

- 1) орієнтацію підприємницької діяльності на зовнішній ринок;
- 2) перевага трансакцій із закордонними партнерами;
- 3) нестабільність вітчизняної грошової одиниці.

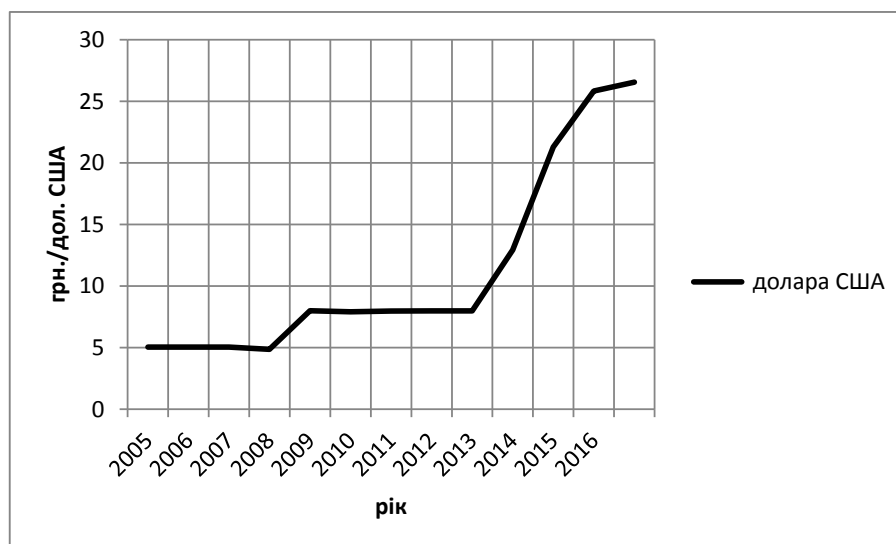

Рис. 1. Динаміка курсу долара США в Україні за період 2005–2016 рр. [1]

Наступна проблема, з якою можна зіткнутися під час побудови економіко-математичної прогнозної моделі, полягає в глибині досліджуваного періоду. Для побудови ефективної та робочої моделі, виявлення та відстеження тенденцій в певній сфері національного господарства доцільно брати період з мінімальною глибиною в 10 років. Звісно, для суто технічної побудови моделі або аналізу динаміки на макрорівні ми можемо збільшити кількість періодів за рахунок не років, а кварталів чи місяців. Тобто розбити досліджуваний період на більш дрібні часові проміжки. Проте для макроекономічного аналізу такий підхід не завжди є оптимальним. Під час аналізування сектору культурних та креативних індустрій найбільша глибина, яку ми можемо охопити, становить 5–6 років. І зумовлено це впровадженням Національної класифікації видів господарської (економічної) діяльності (Державна класифікація 009:2010) КВЕД-2010 [2].

Висновки. Під час аналізу економічного значення культурних та креативних індустрій перша проблема, з якою стикається дослідник, полягає у браку даних у відкритому доступі, неповному відображенні статистики щодо зайнятості, економічної діяльності, інвестиційних потоків. Припустимо, що можна розподілити

результати дослідження зайнятості та витрат домогосподарств за галузями культури, проте не є можливим в цьому разі дослідити їх за географічною ознакою та соціальним характером.

Для адекватного відображення результатів економічної діяльності та виявлення тенденцій в динаміці національного господарства загалом доцільним є перерахування всіх показників в доларовому еквіваленті. За таких умов картина зростання чи, навпаки, скорочення з метою заставлення зі світовими тенденціями буде більш правдивою.

Дані ДССУ за групами економічної діяльності подаються з двозначним рівнем, що не дає можливість виокремити дані за всіма видами діяльності, які слід віднести до сфери культурних та креативних індустрій. Таким чином, не є можливою конкретизація економічного внеску цього сектору в добробут держави.

Окрім цього, невизначеність на законодавчому рівні категорій «культурні індустрії», «національні культурні індустрії» «креативні індустрії» суттєво ускладнює процес визначення видів діяльності, які належать до зазначених секторів. Невизначеність критеріїв «національного» в контексті культурного продукту не дає змогу оцінити економічний результат від культурно-творчої діяльності в міжнародній торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД-2010) : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html.
3. Класифікатор професій (ДК 003:2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433.
4. Creative Industries Economic Estimates. Methodology. Department for Culture, Media and Sport. 2008.
5. COMPENDIUM – Framework for Statistical Comparisons Part 1: Classification of Cultural Domains and Subdomains Zürich-Version, April 2010.
6. NESTA. Beyond the creative industries: Mapping the creative economy in the United Kingdom.
7. KEA. 2006. The economy of culture in Europe. KEA European Affairs, European Commission, Brussels.
8. The EU explained: Employment and social affairs. European Commission. Brussels. 2014.
9. DCMS, 2014. Creative industries economic estimates. Department for Culture, Media and Sport, London.
10. Creative Industries Economic Estimates. January 2016. Department for Culture, Media and Sport. 2016.